

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning

**Barns delaktighet och inflytande i förskolan.
En studie om hur pedagoger beskriver sitt demokratiarbete.**

Lotta Forsberg och Nina Milton Haglund

LAU350

Handledare: Ulla Mauritzson

Rapportnummer: HT06-2611-005

Förord

Vi som har skrivit detta arbete känner varandra väl och det har vi många gånger haft nytta av under arbetets gång. Genom detta har vi kunnat ha en rak och öppen dialog, vilket vi anser har varit en fördel då vi diskuterat och reflekterat. Vi har många gemensamma nämnare såsom ålder, egna barn, familjesituation och sist men inte minst så brinner vi för förskolan och dess verksamhet.

Arbetet med denna examinationsuppsats har flutit på bra. Bearbetningen och utformningen har vi gjort tillsammans och alla beslut rörande arbetet har fattats i samråd.

Många var de tankar och diskussioner som vi hade innan vi bestämde oss för att använda oss av frågeformulär som metod. Vi vill på detta sätt passa på att tacka alla de pedagoger som ställde upp och besvarade vårt frågeformulär, vilket senare resulterade i att vi kunde presentera ett resultat i vårt arbete.

Ett stort tack riktar vi även till vår handledare, Ulla Mauritzson som har stöttat oss i vår skrivprocess. Sist men inte minst vill vi tacka våra familjer för deras stöd under hela vår utbildning.

När vi själva snart kommer ut i verksamheten så vill vi fortsättningsvis ta del av andra studenters undersökningar och samtidigt reflektera kring deras frågeställningar, för att på så sätt fortsätta att utvecklas.

Möln dal, januari 2007

Lotta Forsberg

Nina Milton Haglund

Abstract

Examinationsnivå:	Läroprogrammet, examensarbete 10 poäng
Titel:	Barns delaktighet och inflytande i förskolan. En studie om hur pedagoger beskriver sitt demokratiarbete.
Författare:	Lotta Forsberg och Nina Milton Haglund
Termin och år:	Höstterminen 2006
Institution:	Institutionen för pedagogik och didaktik
Handledare:	Ulla Mauritzson
Rapportnummer:	HT06-2611-005
Nyckelord:	Delaktighet, inflytande och demokrati

Bakgrund

Denna studie handlar om hur pedagoger inom förskolan beskriver att de arbetar med barns inflytande, delaktighet och demokrati och vad som kan påverka eller begränsa detta arbete. Studien bygger på en enkätundersökning, där vi lämnade ut 60 frågeformulär till sex olika förskolor i två kommuner. Läroplanens utformning är påverkad av FN:s barnkonvention och båda uttrycker tydligt att barn skall ha rätt att påverka sin vardag. Tidigare forskning har visat på en komplexitet kring barns inflytande och delaktighet i förskolan, detta gör att det ur ett demokratiperspektiv blir intressant att studera de yngre barnens reella inflytande i förskolan. Vår förhoppning med detta arbete är att både vi som författare till uppsatsen, samt andra pedagoger inom förskolan som tar del av detta arbete, skall få nytta av den och på så sätt reflektera över sin egen barnsyn och förhållningssätt då det gäller barns inflytande och delaktighet.

Syfte

Vårt syfte med arbetet är att ta reda på hur pedagoger i förskolan beskriver att de arbetar med barns delaktighet, inflytande och demokrati och vad som möjliggör eller begränsar det arbetet.

Metod

Uppsatsen tar sin huvudsakliga teoretiska utgångspunkt i det sociokulturella perspektivet och är en kvalitativ undersökning, som bygger på data bestående av en enkätundersökning. Respondenterna är alla verksamma inom förskolan som förskollärare, barnskötare eller utbildad barnskötare. Frågorna i formuläret är av öppen karaktär, med plats för respondenterna att utveckla sina svar. Analyserna av materialet har skett successivt vartefter vi har fått in formulärens från respondenterna.

Resultat

Studiens resultat visar att de flesta av pedagogerna har en gemensam syn på vad begreppen demokrati, inflytande och delaktighet betyder och innebär. Ett gemensamt ord som respondenterna använder sig av är medbestämmande. Resultatet visar på en vilja att låta barnen bli mer delaktiga och få mer inflytande i verksamheten. Det finns dock faktorer som hindrar detta och som pedagogerna ser som svåra att frångå. Barnens inflytande begränsas av yttre och strukturella faktorer samt av pedagogernas egna förhållningssätt.

Innehållsförteckning

Abstract

Förord

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.2 Problemområde	2
2 Syfte och frågeställningar	3
3 Teoretiska utgångspunkter	4
3.1 Sociokulturella perspektivet	4
3.1.1 Teorin om livsvärlden	4
3.2 Pedagogers barnsyn	5
3.2.1 Pedagoger respekterar barnen	6
3.2.2 Pedagoger vet mer än barnen	7
3.2.3 Pedagoger bestämmer allt	7
3.3 Makt	8
3.4 Sammanfattning	9
4 Metod	11
4.1 Val av litteratur	11
4.2 Val av datainsamlingsmetod	11
4.3 Val av undersökningsgrupp	11
4.4 Genomförande	12
4.4.1 Frågeformulären	12
4.4.2 Analys och bearbetning	12
4.5 Reliabilitet och validitet	13
4.6 Metoddiskussion	13
4.7 Etikregler	14
5 Resultat	15
5.1 Respondenternas syn på begreppen demokrati, inflytande och delaktighet	15
5.1.1 Sammanfattning	16
5.2 Hur beskriver pedagoger att de arbetar med barns inflytande och delaktighet?	16
5.2.1 Göra	16
5.2.2 Sammanfattning	18
5.2.3 Tala om	18
5.2.4 Sammanfattning	19
5.2.5 Reflektion	19
5.2.6 Sammanfattning	20
5.3 Faktorer som påverkar pedagogernas arbete med demokrati, inflytande och delaktighet	20
5.3.1 Tid	20
5.3.2 Miljön	21
5.3.3 Personalledning	22
5.3.4 Föräldrar	23
5.3.5 Förhållningssätt	23
5.3.6 Sammanfattning	23

6 Diskussion	25
6.1 Studiens resultat	25
6.2 Pedagogernas arbete med barnens delaktighet och inflytande	25
6.3 Pedagogernas reflektioner kring barnens delaktighet och inflytande	26
6.4 Faktorerna som påverkar pedagogernas arbete	27
7 Förslag till forskning	29
8 Referenser	30

Bilaga 1

Missivbrev

Bilaga 2

Frågeformulär

1 Inledning

Vuxnas förhållningssätt påverkar barns förståelse och respekt för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle och därför är vuxna viktiga som förebilder. (Utbildningsdepartementet, 1998, s.3)

Läroplanens utformning är påverkad av FN's barnkonvention (2002). I konventionen regleras och formuleras barns rätt, bland annat att barn skall få möjligheter att påverka sitt liv och att det skall finnas vuxna som beaktar deras åsikter. I dokumentet kan man också läsa om hur barnens intressen skall vara grundläggande när samhället fattar beslut som rör barnen. Både läroplanen och barnkonventionen uttrycker tydligt att barn skall ha rätt att påverka sin vardag, vilket gör att det uppstår frågor om, hur förskolans pedagoger arbetar med barns inflytande.

Under barnets utveckling kan man, enligt Dion Sommer (1997:3), betrakta det som att barnet själv är med och skapar sin utveckling på ett avgörande sätt, när hon/han interagerar med andra människor. Sommer skriver att barnet skapar ett socialt samspel genom att använda sina sociala möjligheter och bearbeta förhållandena med andra. Han kallar detta för att barnet förhandlar med sin omgivning i vardagslivet, och Sommers poäng är att barn inte är passiva och blir det andra gör dem till. Denna syn på barns utveckling ligger nära det sociokulturella perspektivet där Roger Säljö (2000:1), betonar samspelet mellan individen och kollektivet som det centrala. Forskning som Eva Johansson (2003:1) har gjort visar på vikten av de möten som sker mellan pedagogerna och barnens livsvärldar och dessa möten har stor betydelse för barnens utveckling. Men hon menar också att det är viktigt att reflektera och försöka förstå när dessa möten bryts och ingen kommunikation uppstår. Vilka kan orsakerna vara att dessa möten inte kommer till stånd? Varför tas inte barnens önskemål alltid tillvara?

Läroplanen för förskolan riktar sig till all personal som arbetar i förskolan, vilket innebär att de skall finna metoder som möjliggör att barnen kan känna sig delaktiga i sin vardag på förskolan. Riktlinjerna i läroplanen anges följande, "Alla som arbetar i förskolan skall verka för att det enskilda barnet utvecklar förmåga och vilja att ta ansvar och utöva inflytande i förskolan och verka för att varje barns uppfattningar och åsikter respekteras"(Utbildningsdepartementet, 1998, s. 11). Johanssons (2003:1) forskning har visat att detta kan möjliggöras genom att pedagogerna tillsammans i arbetslaget utvecklar ett gemensamt förhållningssätt. Hon menar att det finns en styrka i när arbetslaget tillsammans reflekterar över och analyserar sitt förhållningssätt. Dessa arbetslag har en drivkraft som består i att de vill utveckla arbetet och ta del av aktuella forskningsresultat. Vid Johanssons observationer gav pedagogerna i dessa arbetslag uttryck för bland annat en tillåtande, stabil och samspelande atmosfär. Samma forskning visar dock på ytterligare resultat, komplexiteten av barns delaktighet i verksamheten på förskolan. Trots att arbetslaget visar på en gemensam metod eller förhållningssätt så kan pedagogerna i sin vilja att nå "sina" mål sakna förmågan att se och bemöta barns intressen och önskemål. Varför saknar dessa pedagoger denna förmåga?

Skolverket (2000:3) skriver i en rapport om det demokratiska uppdraget inom förskola och skola. De menar att det i förskolans och skolans miljö finns stora möjligheter till en interaktion mellan vuxna och barn, där barnen genom samspelet kan utveckla sina förmågor att handla demokratiskt. Alltså skapar barnen en förståelse för andra människors olika åsikter,

vidare utvecklar barnen förmågan att se dagens föränderliga samhälle och kommer även till insikt att de har möjligheter att påverka sin egen livssituation och samhället i stort. Pedagogerna i förskolan är en del av det demokratiska uppdraget som skolverket beskriver. Vad är det som påverkar deras uppdrag?

Valet av ämne grundar sig, dels på våra egna erfarenheter från praktiken under vår utbildning där vi mött pedagoger som har svårigheter att hantera frågor om barns inflytande, dels att forskningen enligt ovan visar på komplexiteten kring hur pedagogerna bemöter barnens önskemål och intressen. Detta examensarbete skrivs inom den nya lärarutbildningen och behandlar hur pedagoger i förskolan beskriver att de arbetar med barns delaktighet och inflytande. Arbetet handlar även om vilka faktorer som påverkar barns möjligheter till delaktighet och inflytande.

Svårigheterna och tillgångarna kring barns delaktighet intresserar oss. I vår kommande profession som pedagoger i förskolan vill vi vara väl förberedda att möta barnens önskemål och intressen på bästa sätt. Vårt förhållningssätt skall grunda sig på hur vi bemöter barnen i deras vardag på förskolan och vi vill sträva mot att låta barnens intressen styra verksamheten. Vi vill således också bli medvetna om de faktorer som kan påverka detta arbete.

1.2 Problemområde

Tidigare forskning som gjorts om barns inflytande och delaktighet pekar på en del faktorer som har betydelse för pedagoger i deras arbete med barns demokratifostran. Pedagogers barnsyn och hur de hanterar frågor om makt i verksamheten anser forskarna vara betydelsefulla. Vi undrar hur pedagogerna beskriver vilka faktorer som påverkar deras arbete med barnens delaktighet, inflytande och demokrati. Är det ovanstående faktorer, barnsyn och makt, som tidigare forskning visat på eller beskriver pedagogerna i vår studie även andra faktorer?

Forskning som gjorts visar på svårigheterna och komplexiteten i arbetet med barns delaktighet och inflytande. Pedagogerna som ingått i tidigare forskning har tydligt visat på detta. Vi är intresserade av hur de beskriver att de arbetar med barns delaktighet, inflytande och demokrati. Vi vill också ta reda på om de har särskilda metoder eller strategier för ovanstående arbete.

2 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte med arbetet är att ta reda på hur pedagoger i förskolan beskriver att de arbetar med barns delaktighet, inflytande och demokrati och vad som möjliggör eller begränsar det arbetet.

Vårt syfte svarar på dessa frågeställningar:

- Hur beskriver pedagogerna att de arbetar med barnens delaktighet, inflytande och demokrati?
- Vilka faktorer påverkar enligt pedagogerna barnens möjligheter till delaktighet, inflytande och demokrati?

3 Teoretiska utgångspunkter

I den här delen av vår uppsats väljer vi att förklara de teorier vi har som utgångspunkt i vår studie och den litteratur som är relevant för vår studie.

3.1 Sociokulturella perspektivet

I det sociokulturella perspektivet är det samspelet mellan individ och kollektivet som spelar en avgörande roll, enligt Säljö (2000:1). Roger Säljö är professor i pedagogisk psykologi och han har omfattande publiceringar kring lärande och utveckling i ett sociokulturellt perspektiv. I samspel med andra där man antingen tänker, talar eller aktivt deltar, sker en form av lärande och Säljö menar att man lär genom interaktion med andra. I detta resonemang ingår också den delen där han menar att den som kan mer vägleder och visar den som är mindre kunnig i den aktuella situationen. Detta perspektiv på lärande lade Lev S Vygotskij en gång grunden till, han levde i början på 1900-talet men hans texter har egentligen inte studerats ordentligt förrän på 80-talet och framåt. Enligt Vygotskij (2005:1) sker utvecklingen både inifrån (biologiskt) och utifrån (socialt). Varje funktion i barnens utveckling sker på två nivåer, först på en social nivå och därefter på en intellektuell nivå. Lärandet sker i samspel och är ständigt föränderligt. Lärande är att bli deltagande, enligt Vygotskij (2005:1) och hans tankar har idag lett fram till studier kring hur vi lär i samspel.

Pia Williams, Sonja Sheridan och Ingrid Pramling Samuelsson är alla verksamma som forskare vid Göteborgs Universitet. Williams m. fl. (2000:7) anser att man bör fokusera på samlärande i förskola och skola idag, för att främja vårt demokratiska samhälle, där vi i dessa miljöer bör se samlärande som en tillgång. Forskarna anser att det finns ett hot mot demokratiseringen om vi fokuserar för mycket på det individuella lärandet och de hävdar att barn bör lära sig att deras livslånga lärande består, dels av samlärande, dels av enskilt lärande. Williams m. fl. (2000:7) pekar på betydelsen av att barnen tidigt utvecklar förmågor som leder till att de aktivt kan påverka vårt samhälle idag och imorgon. Demokrati och samlärande bör, enligt Williams m.fl. vara centrala delar i den pedagogiska verksamheten.

Dion Sommer, professor vid psykologiska institutet vid Århus universitet, har bedrivit en omfattande forskning om barns uppväxtvillkor i det moderna samhället. Han beskriver hur olika aktörer skapar barndomen kring varje enskilt barn genom att barnet interagerar med aktörer, såsom exempelvis föräldrar, förskola och kompisar. Sommer (1997:3) beskriver hur barnet utnyttjar sina sociala möjligheter genom att bearbeta sitt förhållande till andra, på så sätt skapar barnet ett socialt samspel med förhandlingar kring innehåll och riktningen på relationen. Sommer anser dock att den historiska, samhällsmässiga och kulturella organiseringen kring de aktörer som skapar barnets barndom inte enbart ligger i barnets förhandlingsrätt.

3.1.1 Teorin om livsvärlden

Livsvärld är den värld som individen riktar sig mot och som denne samtidigt är en del av, enligt filosofen Maurice Merleau-Ponty, som utvecklade denna teori (Johansson, 2003:1). I denna teori menar man att vi erfar världen med kroppen. Alltså hur barn och vuxna erfar och uppfattar världen syns genom kroppens gester, ansiktsuttryck, ord och känslouttryck. Från första stund så är människan involverad i kommunikation med andra och sin omvärld. Filosofin innebär att vi delar världen med andra och det är viktigt att kunna ta någon annans perspektiv. Ovanstående filosofi är en utveckling av fenomenologin,

(www.infovoice.se/fou/Bok/10000025.htm, 2006:122) som innebär att människan erfar sin omvärld genom att uppleva olika fenomen. Pramling Samuelsson och Sheridan (1999:1) har fenomenologin som utgångspunkt i sin forskning och de menar att barnen ständigt erövrar sin omvärld. Genom att barnen deltar i aktiviteter (fenomen) skapar de en förståelse om omvärlden. Varje dag gör barnen nya erövringar av omvärlden, genom lek, språk och lärande. Utifrån detta menar Pramling Samuelsson m. fl. (1999:1) att vad barnen lär beror både på vilka erfarenheter de har och vilka förutsättningar de ges. Utvecklingen av fenomenologin har skildrats av Eva Johansson (2003), som har forskat om den pedagogiska verksamheten för de yngsta barnen i förskolan. I hennes undersökning ingick tjugo kommuner och trettio förskolor med lika många arbetslag. Syftet med undersökningen var att studera pedagogers förhållningssätt, verksamhetens innehåll och organisation och följa barnens erfarenheter. Genom denna undersökning ville hon ge en bild av det pedagogiska arbetet med de yngsta barnen i förskolan. Den vetenskapliga utgångspunkten var enligt ovan beskrivit, teorin om livsvärlden. I sin tidigare avhandling har Johansson (2001:1) studerat barns livsvärld och hon menar att det är i barns livsvärld som barnet lär känna sig själv och världen. När barnet möter världen upprätthålls betydelser, värden och normer. Johanssons (2003:1) senare forskning visar på att de pedagogiska mötena mellan vuxna och barn är av avgörande betydelse för barns lärande. Hon menar vidare att pedagoger skapar möten mellan olika livsvärldar, det kan vara möten mellan barn och pedagog men också emellan barnen. Dessa möten är av avgörande betydelse för barns lärande. Pedagogerna bör alltid sträva mot att åstadkomma dessa samspel och inte heller hindra när samspel uppstår. När Johansson (2003:1) tar sin utgångspunkt i de lärande mötena och vidare diskuterar inom ramen för hennes forskning komplexiteten kring dessa möten, beskriver hon att det finns strategier för pedagogerna i mötet med barnen. Dessa arbetslags strategier är att de respekterar barn och deras upptäckter.

3.2 Pedagogers barnsyn

Johansson (2003:1) anser att pedagogers barnsyn gestaltas i hur vuxna bemöter, uppfattar och förhåller sig till barnen. Vilken barnsyn pedagoger har är kopplat till vilken människosyn de innehar. Det handlar om vilken inställning de vuxna har till barnet som en person, med förmågor, avsikter, behov och önskningsar och det avgörande är i vilken mån man anser att man behöver ta hänsyn till dessa, enligt Johansson.

Hillevi Lenz Taguchi är lektor vid Lärarhögskolan i Stockholm och hon är förespråkare av ett konstruktionistiskt synsätt på kunskap och makt. Hon anser att denna syn på kunskap är något som varje människa skapar och som uppstår i interaktion med andra människor och med samhället och vidare menar hon att allt är föränderligt. Lenz Taguchi (1997:2) skriver att om man vill ha ett konstruktionistiskt förhållningssätt till sitt liv så innebär detta att man skall öppna sig för de möjligheter och risker som finns i förändringar. På medeltiden såg man på barn som småväxta vuxna, på upplysningstiden förändrades detta synsätt och man började istället tänka på uppväxtperioden som en separat period av människans liv, barndomen. Under 1900 talet har det skapats och konstruerats många olika bilder av barn som sanna i vetenskapens eller olika ideologiers namn, skriver Lenz Taguchi (1997:2)

Ann Åberg, förskollärare i Stockholmsregionen har bedrivit ett utvecklingsarbete på den förskolan där hon är verksam. Utvecklingsarbetets syfte var att utveckla den pedagogiska praktiken på en förskola. Som verktyg använde de sig av pedagogisk dokumentation som innebär att både pedagoger och barn erövrar en etisk medvetenhet vilket i sin tur leder fram till mer demokratiska arbetsätt. I sin bok *Lyssnadets pedagogik – etik och demokrati i pedagogiskt arbete*, beskriver hon med exempel från verksamheten hur förändringsarbetet

fortlöpste. I ovan nämnda litteratur har forskaren Hillevi Lenz Taguchi medverkat med ett teoretiskt perspektiv på frågeställningarna. Åberg och Taguchi (2005:1) skriver att en demokratisk förskola eller skola innebär delaktighet och att det gäller att pedagogerna lyssnar på barnen, respekterar deras tankar och även ger barnen en möjlighet att lyssna på varandra. Vidare menar hon att det blir svårt för barnen att förstå demokratiska principer om de inte får några möjligheter att samarbeta med andra samt att lära sig att ta ansvar för sina egna handlingar. För att kunna arbeta mer med demokrati i förskolan förutsätts det att pedagogerna har ett etiskt tänkande, dvs. att de reflekterar över sina handlingar och är beredda att ompröva dem. Man bör ha ett reflekterande förhållningssätt där man intar en medforskande roll istället för en förmedlande. Som pedagog kan man ställa sig själv frågan om hur jag lyssnar på barnen, många gånger berättar gärna pedagoger mer för barnen än vad de frågar efter. Åberg m. fl. (2005:5) beskriver att pedagogens barnsyn blir synlig i hennes/hans sätt att möta barnen varje dag och i alla vardagens små händelser. Pedagogens barnsyn påverkar hur man förhåller sig till barnen, den här barnsynen avgör även vilka sidor pedagogen väljer att se hos barnen. ”Jag kan välja en bild av barnet som kompetent och nyfiket och ha en tro på barnets inneboende förmågor och lust att lära. Men jag kan också välja att möta barnet med en annan bild” (Åberg, 2005, s. 59). Även Johanssons (2001:7) avhandling om etik i små barns värld visar på betydelsen av att pedagogen intar ett reflekterande förhållningssätt istället för ett förmedlande, där de vågar ifrågasätta sitt egna och sina kollegors etiska förhållningssätt, för barnens lärande

Fortsättningsvis under detta avsnitt som handlar om barnsyn har vi valt att utifrån tidigare forskning av pedagogers barnsyn dela in dem i tre olika kategorier. Först presenteras det stycke som vi valt att kalla *Pedagoger respekterar barnen*, därefter följer nästa stycke som heter *Pedagoger vet mer än barnen* och slutligen heter det sista stycket *Pedagoger bestämmer allt*.

3.2.1 Pedagoger respekterar barnen

Om pedagogerna har en barnsyn där de strävar efter att utgå från barnens erfarenheter, behov och intressen och riktar sig till barnen som medmänniskor samt försöker förstå och ta hänsyn till deras önsknings, behov och intressen, respekterar pedagogerna barns vilja, enligt Johansson (2003:4). Det kan innebära att den vuxna ibland följer barnets önskan, andra gånger kanske de bara bekräftar att de har sett eller hört vad barnet vill, men utan att följa barnets önskan. Vid sådana tillfällen sker ofta förhandlingar med barnen. Sommer (1997:3) som vi tidigare nämnt i vårt teoriavsnitt använder sig av begreppet *förhandlingsbarn*, -där han menar att de vuxna ofta förhandlar -och resonerar med barn. Johansson (2003:4) använder termen förhandlingar och hon avser då här pedagoger som ser barnen som individer och strävar efter att försöka förstå varje barn. Många pedagoger i Johanssons (2003:4) studie upplever att det är svårt att ta hänsyn till varje individs önskemål och behov, men genom att ta barnens reaktioner på allvar och bekräfta dem, samt stödja och uppmuntra barnen, blir varje individ bemött med respekt. Sammanfattningsvis visar Johanssons (2003:4) forskning att dessa pedagoger som respekterar barnen och ser dem som medmänniskor ger uttryck för att de vill respektera barnens vilja, de vill att barnen skall få vara dem de är och de vill ge barnen kontroll. Pramling Samuelsson och Sheridan (1999:13) skriver om pedagogisk kvalitet där de vill visa på vikten av den pedagogiska kompetensen som består av stor erfarenhet, teoretiska kunskaper om barns lärande och utveckling, medvetenhet kring sina egna värderingar och attityder. Ovanstående innehåller även att pedagogerna har en förmåga att känna empati, engagemang och glädje i sitt arbete med barnen.

3.2.2 Pedagoger vet mer än barnen

Inom denna kategori av pedagoger strävar de även här efter att göra det bästa för barnen, men då genom att se *pedagogernas* mål som de bästa. Pedagogerna ger barnen rätt att välja inom ramarna. De vuxna försöker göra det bästa för barnen utan att låta barnen själva upptäcka vad som är bra respektive dåligt för dem. Här skulle vi vilja citera Birgitta Kennedy som skriver om barnsyn och kunskapssyn.

Som jag ser det är det två helt olika sätt att se på barn, som har att göra med vilken kunskapssyn man har, men också vilken pedagog man väljer att vara. Om man väljer att i första hand se barns behov och brister, kräver det en pedagog som hela tiden finns till hands, berättar och förklarar, rättar till, skyddar och håller koll. Det innebär att man som vuxen vet allt, kan allt och måste förmedla detta till barnen. På detta sättet ger man inte barnen möjlighet att tänka själva, ställa egna frågor och använda hela sin förmåga, fantasi och kompetens (Kennedy, 1999, s. 17).

Johanssons (2003:4) studie visade att dessa pedagoger anser att barnen för sin egen skull behöver öva eller lära sig vissa saker även om det inte finns samma intresse hos barnen. Vidare visar studien att en annan strategi för dessa pedagoger är att de pratar om barnen i barnens närvaro och då ibland med en ironisk ton. Samma studie visade även att de här pedagogerna ger barnen skenbara val där pedagogerna exempelvis frågar barnen om de vill ha mjölk eller vatten att dricka samtidigt som de frågar håller de upp det som de anser lämpligt eller tror sig veta vad barnet vill ha.

Pramling Samuelsson och Sheridan (1999:5) argumenterar för betydelsen av att förskollärarna har ett tydligt förhållningssätt och att de är medvetna om vad de vill att barnen skall lära sig. Vidare skriver de att även om pedagogen försöker förstå vad barnen vill, innebär inte det att den vuxne för den delen avstår från att sätta gränser samt försöker intressera barnen för de saker som pedagogen tror att barnet kommer ha nytta av att kunna. ”En skicklig pedagog utgår emellertid inte enbart från barns egna intressen. Den stora utmaningen ligger i att ta tillvara barns intressen samtidigt som pedagogen skall skapa ett intresse för det innehåll de vill att barnen skall utveckla en förståelse om” (Pramling Samuelsson och Sheridan, 1999, s. 35)

Elisabeth Arnér skriver i *Pedagogiska magasinet* om det offentliga uppdraget, som innebär att vara till och intressera sig för barnen. Samtidigt anser hon att barn sällan får möjlighet att själva reflektera. De vuxna planerar ofta och skapar en verksamhet som de tror är bra utifrån sina perspektiv på barn/ deras barnsyn. Men för att låta barnens perspektiv styra, måste barnens röster bli hörda och uppmärksammade. Arnér menar att barn tar egna initiativ när fokus inte ligger på pedagogen och att de vuxna skulle vinna mycket på att observera barnen. Med tillåtande vuxna behöver inte barnen vara rädda för att bli avbrutna och barnens lek och samtal fördjupas.

3.2.3 Pedagogerna bestämmer allt

Pedagogerna med denna barnsyn försöker inte alls förstå vad barnen vill, utan de utgår istället från att de bara vill överskrida gränser och ofta tolkas barnens strävan i negativa termer (Johansson, 2003:4). Det som blir viktigt för dessa pedagoger enligt Johansson, är att begränsa barnens agerande eftersom barnen gör något som ur ett vuxenperspektiv enbart visar på gränsöverskridande. Dessa pedagoger anser inte det viktigt att uppmuntra barnen i deras strävanden, vidare visar Johanssons studie på tydliga ignoreringar av pedagogerna, genom att de väljer att inte se eller kommentera barnens strävanden. De här pedagogerna förväntar sig att barnen skall förstå och följa vuxnas tillsägelser och de förväntas leka självständigt. Johansson (2003:9) visar att de här pedagogerna anser att det skall räcka med att hon/han

säger till barnen, när detta inte hjälper kan de ibland bli arga och ta barnen i armen. Då menar Johansson (2003:9) att detta blir en strategi för kontroll för dessa pedagoger. Ovanstående forskning visar att i dessa situationer så förväntas barnen att klara av ett samspel med jämnåriga kamrater och föra en dialog med dem, men å andra sidan tycks de inte vara personer som går att resonera med. Detta resulterar i att frågor kring vad förhållningssättet kan betyda för barnens trygghet blir intressanta.

Elisabeth Arnér och Britt Tellgren är båda universitetsadjunkter och forskarstuderande vid Pedagogiska institutionen, Örebro universitet. De har genomfört forskningsintervjuer med sexåriga barn där syftet var att fördjupa kunskapen kring vilken betydelse det kan ha för barn att vuxna utgår ifrån barnperspektiv och barns eget perspektiv. Denna studie resulterade i ett fördjupat resonemang kring maktförhållandet mellan barn och vuxna. I studiens resultat kom de fram till att för barn handlar regler om det som de *inte* får lov att göra utan att en vuxen först har godkänt det. Många gånger när barnen frågar den vuxne om något är det lättare att säga nej och att göra som man redan har planerat. På det här sättet är inte reglerna till för barnens bästa, utan för att pedagogerna skall göra sitt arbete och följa sin planering. Arnér och Tellgren menar att vuxna oftast ser barn enbart ur ett vuxenperspektiv. Barnen ges sällan möjligheter att påverka, utan de vuxna bestämmer helt enkelt vilka regler som skall gälla och dessa får barnen anpassa sig till (Arnér och Tellgren, 2006:4).

3.3 Makt

Säljö (2000:4) menar att lärandet är både positivt och negativt. ”Den som inte har kunskap, blir beroende av den som har kunskap”. (Säljö, 2000, s. 102) Vidare menar han att kunskap har ett marknadsvärde och att det på så sätt uppstår en maktutövning. Säljö (2000:4) skriver att det är av stor betydelse att man inser att det är vissa sätt att förstå och uppfatta sin omvärld som blir giltiga och ger en viss status. I ett vidare resonemang är det intressant att se hur pedagoger utövar sin makt snarare än att denne innehar makt. Pedagogens ansvar är att stödja barnen i deras utveckling kring sin egen frihet och självständighet, gentemot samhällets önskemål, förväntningar och krav (Orlenius, 2001:7). Kennert Orlenius är forskare i pedagogik vid högskolan i Skövde och har en bakgrund som grundskollärare. ”Maktutövningens syfte är att påverka den andre att växa som människa, som person och social varelse. Det betyder att den enes maktutövning leder till den andres frihet och utveckling” (Orlenius, 2001, s. 187). Åberg och Taguchi (2005:4) menar att pedagoger oftast helt omedvetet producerar makt, i enlighet med föreställningar över vad ett barn är eller ska vara. Detta innebär, enligt Åberg och Taguchi (2005:4), att det är pedagogerna som kan utöva makt i förskolan. Hur pedagogen väljer att placera material och hur dessa får användas enligt vissa scheman och regler som pedagogerna har kommit fram till, är exempel på när pedagoger producerar makt. Vidare anser Åberg och Taguchi (2005:4) att det finns en styrka i att pedagogen tar makten över sin egen praktik när de skapar ny kunskap om barns lärande. Samtidigt anser de att makten innebär att pedagogen skall ha och ta ansvar för de val som arbetssättet innebär. Men pedagogerna skall sträva efter att ge barnen makten över sitt egna lärande, genom att möta barnet med positiva förväntningar. Arnér och Tellgren (2006:1) kom i sin studie fram till att de vuxna bestämmer och att de flesta barn tar för givet att det ska vara så och ifrågasätter det inte. De gånger som barnen får ta ett större ansvar är ofta vid situationer som inte har någon större betydelse för de vuxna.

Johansson (2003:3) använder termen maktkamp, hon menar att maktkamp mellan barn och vuxna ofta uppstår när den vuxna tappat kontrollen över barngruppen. Regler blir viktiga i dessa situationer där de barn som är inblandade inte accepterar eller förstår pedagogernas

förhållningssätt. Dessa situationer uppstår ofta i olika sammanhang såsom vid samling, måltider eller lek. När de vuxna försöker återta kontrollen så uttrycker de irritation och uppgivenhet, ofta gentemot vissa barn som inte förstår och accepterar de vuxnas förhållningssätt. Det som kännetecknar detta arbetsätt är tjat och negativa tillsägelser, även ett behavioristiskt förhållningssätt uppstår: *om du inte sitter still i samlingen får du inte vara med*. Johanssons (2003:3) forskning visar att en del pedagoger upplever sin roll som kontrollerande och övervakande, de ger samtliga uttryck för irritation. Åberg och Taguchi (2005:4) skriver att vid sådana tillfällen då man som pedagog upplever sig själv som tjatig och kontrollerande bör man reflektera och fråga sig själv om *varför* vi har samling vid en viss tidpunkt varje dag och för *vems* skull. De vuxna kanske tycker att innehållet i samlingen är intressant, men frågan är om barnen tycker det? Vad har regler som *alla måste smaka på allt*, med barnen och verksamheten att göra? Åberg och Taguchi (2005:4) menar vidare att pedagogerna bör lämna det personliga bakom sig och istället ha barnen i fokus. Med detta menar inte Åberg att pedagogen ska lämna över ansvaret till barnen, vi pedagoger har ansvar trots att vi låter barnen få inflytande och delaktighet. Lars-Åke Kernell är universitetsadjunkt vid Göteborgs universitet där han bl. a. undervisar i didaktik, han har en bakgrund som lärare i grundskolan under många år. Kernell (2002:5) diskuterar kring den auktoritativa uppgiften och han menar att pedagogerna är de enda personerna som har det uttalade ansvaret att leda gruppen och dess samvaro. Om detta misslyckas påbörjas ofta en kamp om vilken auktoritet som råder. Pedagogerna bör därför vara tydliga och förklara hur de vill leda gruppen, annars kan det leda till missuppfattningar och vantrivsel.

3.4 Sammanfattning

De lärandeteorier vi har valt som utgångspunkt i den här uppsatsen menar vi för vår studie är förenliga med de demokratiska värderingarna, genom att dessa lärandeteorier visar på att lärande uppstår i interaktionsprocesser med andra. Forskningen pekar på att interaktionen främjar demokratin i samhället där samlärande spelar en viktig roll. Forskningen visar på betydelsen av att pedagogerna i förskolan lyssnar in och agerar tillsammans med barnen.

Det finns faktorer som påverkar barnens inflytande och delaktighet i verksamheten, såsom olika barnsyner och maktförhållanden. Det här har tidigare forskning visat och vi har tagit del av den forskningen enligt ovan. Teorierna kring dessa faktorer vill vi ha som utgångspunkter, när vi nu väljer att undersöka om pedagogerna i verksamheten ser de här begränsningarna eller övriga faktorer. De faktorer som pedagogerna beskriver påverkar deras arbete med barns delaktighet och inflytande vill vi lyfta fram och analysera, resultatet kan visa oss om pedagogerna beskriver andra faktorer än barnsyn och makt.

Tidigare forskning visar på en rad dilemman som uppstår i arbetet med barns delaktighet och inflytande i verksamheten. Det finns en stor komplexitet kring de lärande mötena och dessa dilemman möter pedagogerna dagligen i verksamheten. Genom vår litteraturbearbetning har vi funnit att forskarna reflekterar och ifrågasätter pedagogernas förhållningssätt. Det finns teorier som menar att de regler som pedagogerna använder sig av är en kvarleva av traditioner kring gränssättning. Forskarna antyder dock att förändringsarbete tar tid, lång tid. De anger även att de yttre faktorerna är av avgörande betydelse. Samtidigt diskuterar forskarna kring dessa faktorer och de anser att pedagogerna kan finna strategier för att hantera dem på ett lämpligt sätt. Forskningen som gjorts visar att det finns en stark vilja bland pedagoger att göra barnen delaktiga i verksamheten.

Den forskning som vi bearbetat visar en del av hur pedagogerna arbetar med barns delaktighet och inflytande, men vi har funnit att detta material ofta ingår som en mindre del i andra undersökningar. Därav vill vi i vår studie söka finna hur pedagogerna beskriver att de arbetar med barns delaktighet och inflytande. Vi vill i resultatet av vår studie analysera pedagogernas beskrivningar.

4 Metod

Först kommer vi under detta avsnitt att redogöra för hur vi valde och bearbetade litteraturen. Därefter följer en redogörelse över hur vi valde metod och undersökningsgrupp.

4.1 Val av litteratur

Vi inledde vårt arbete med att söka efter avhandlingar som behandlade barns inflytande och delaktighet i förskolan, även litteratur som berörde den demokratiska processen var av intresse. Tidigare studier gjorda i liknande områden har varit till hjälp vid val av lämplig litteratur. Vi har även aktivt sökt efter litteratur via bibliotek, samt rådfrågat tidigare kurskamrater och handledare. Genom litteraturen har vi kommit vi fram till det teoretiska perspektiv som vi har valt att utgå ifrån och de frågeställningar som vi tror kan hjälpa oss att nå fram till vårt syfte.

4.2 Val av datainsamlingsmetod

Vårt syfte med uppsatsen är att undersöka hur pedagoger inom förskolan beskriver att de arbetar med barns inflytande, delaktighet och demokrati. Vi använder en kvalitativ metod eftersom ”syftet med kvalitativ forskning är just att upptäcka och beskriva vilka fenomen som finns på det studerade området” (Stukåt, 2005, s. 34). Även Trost (1994:2) skriver att en kvalitativ studie lämpar sig om man exempelvis vill ta reda på människors sätt att resonera, reagera eller för att särskilja eller urskilja olika handlingsmönster. Vid ett första skede av arbetet tänkte vi använda oss av intervjuer, men då samtliga av våra respondenter arbetar som förskollärare eller barnskötare fick vi en bättre respons då vi nämnde att vi funderade på att använda oss av en enkätundersökning. En intervju är mer tidskrävande för respondenten och då många är verksamma i barngrupper med små barn, kan det vara svårt för dem att finna tid att gå ifrån barngruppen. En intervju kan även bli styrd av dem som intervjuar och detta ville vi undvika. Stukåt (2005:2) skriver om ”intervjueffekten” där man omedvetet kan styra respondenten. Johansson och Svedner (2006:4) diskuterar också kring vad intervjuer kan innebära. De menar att intervjuaren utan att själv märka det uttrycker sina värderingar och förväntningar, vilket kan resultera i att respondentens svar påverkas. Genom att genomföra en enkätundersökning undviker vi detta. Därav valde vi att använda oss av en enkät, där vi inte själva genom våra reflektioner och värderingar kunde påverka respondenterna. Vi ville även på så vis kunna nå ut till fler respondenter än vid en intervju.

4.3 Val av undersökningsgrupp

Vår undersökningsgrupp består av pedagoger verksamma inom förskolan. Vi valde att dela ut frågeformulär till samtliga pedagoger på avdelningarna, oavsett utbildning. Detta urval gjorde vi på grund av att även utbildad personal i förskolan idag har stort inflytande i verksamheten. Vi ville med tanke på vårt syfte i studien, att alla vuxna som bemöter barnen i förskolan skulle vara möjliga respondenter i vår undersökning. Vi valde att lämna ut 60 frågeformulär, vilka i sin tur blev fördelade på sex olika förskolor i två kommuner.

4.4 Genomförande

Under detta avsnitt har vi valt att beskriva hur vi utarbetade frågeformulären och därefter hur vi bearbetade och analyserade svaren.

4.4.1 Frågeformulären

Vårt frågeformulär (se Bilaga 2) innehåller fem öppna frågor, alla med blankrader under, detta för att ge gott om utrymme för individuella svar. Vi valde att göra frågeställningarna korta och raka endast i snitt tio ord. Johansson och Svedner (2006:4) ger uttryck för en tumregel kring frågorna i en enkätundersökning, där varje fråga bör innehålla max tjugo ord. Vi prövade våra frågor innan vi valde att trycka upp frågeformuläret, genom att låta tre förskollärare svara på frågorna först. Därefter diskuterade vi även med två av dem om vad de hade tyckt om frågorna och om hur de hade tolkat dem. Efter detta test bestämde vi oss för att trycka upp dem som vi planerat, för svaren och diskussionerna med förskollärarna visade på att vårt frågeformuläret gav ungefär de tolkningarna som vi hade trott. Totalt blev vårt frågeformulär knappt två sidor med frågorna på och en informationssida, missivbrevet (se bilaga 1). Enligt Stukåt (2005:2) är fördelen med den här typen av enkät att man på förhand inte behöver begränsa informationen från respondenterna utan man ger dem även en möjlighet att utveckla och anpassa sina svar. Vidare skriver Stukåt att nackdelen med öppna frågor vid en enkät är att svaren man får från respondenterna riskerar att bli magra och intetsägande. Genom att tala om vår studie med många av respondenterna innan vi lämnade ut frågeformulären, kunde vi stämna av om de var motiverade att svara på frågorna. Vi skrev även i vårt missivbrev att en hög svarsfrekvens skulle betyda mycket för oss, då detta höjer tillförlitligheten på undersökningen. Trost (1994:7) pekar på vikten av att motivera dem man vill få svar ifrån, detta för att få en högre svarsfrekvens. Vi valde att häfta ihop missivbrevet med frågeformuläret. Enligt Trost (1994:7), är detta bra då det förhindrar att missivet försvinner och respondenten kan på så vis lättare finna informationen om uppsatsen. Enligt Patel och Davidsson (2003) är det viktigt att missivet innehåller mycket information till respondenterna, de menar att det är av stor vikt att missivbrevet är korrekt utformat. Johansson och Svedner (2006:4) pekar även de på vikten av att lägga ner stort arbete på den textsidan längst fram i frågeformuläret. Den bör innehålla enkätens syfte och vem som konstruerat den och en försäkran om anonymitet. När vi skrev vårt missivbrev använde vi oss av det exempel som finns i Stukåt (2005). Trost (1994:7) skriver att det är viktigt att missivet ser inbjudande ut, det skall motivera respondenten att läsa vidare och svara på frågeformuläret. Vi valde att använda oss av ett lättläst teckensnitt och beskrev även syftet med uppsatsen, detta för att ytterligare motivera respondenterna att svara på frågorna. Vi valde även att be respondenterna att uppge kön, utbildning och år i yrket. Vi angav även vilket datum vi planerade att hämta in svarskuverten, telefonnummer dit de gärna fick ringa om de hade frågor, samt att vi garanterade anonymiteten.

4.4.2 Analys och bearbetning

Insamlingen av frågeformulären skedde successivt på grund av att pedagogerna besvarade formulären löpande under den tiden som de hade dem till förfogande. Några förskolor fick ytterligare tid på sig att besvara frågeformulären för att de bad om längre tidsfrist. Utav våra utlämnade enkäter så har vi fått in drygt 50% (31 av 60), vilket är godtagbart. Enligt Trost (1994:9) kunde man på femtiotalet bortse från ett bortfall på fem procent. Hade man däremot ett bortfall på mer än 15% kunde man se studien som misslyckad. Numera har synen på detta ändrats och en svarsfrekvens på 50-75% är godtagbart.

Vi läste igenom dem allteftersom vi hämtade in dem och därefter läste vi dem om och om igen. Vi ville hitta eventuella mönster i respondenternas svar och försöka urskilja likheter och olikheter. Trost (1994:8) påpekar betydelsen av att kritiskt granska materialet genom att inte ta några svar för givet. Vi har i vår analys av svaren haft stöd av forskning, genom att vi under vår litteraturbearbetning tagit del av tidigare forskningsresultat. Vilket har resulterat i att vi vid analysen av svaren kunnat jämföra dem mot vad forskning som gjorts tidigare visat på. Med vårt syfte och dess frågeställningar som utgångspunkt har vi sökt svar och vår resultatredovisning kommer att visa detta.

4.5 Reliabilitet och validitet

Reliabilitet innebär ”kvalitet på själva mätinstrumentet”, validitet innebär giltighet ”om man mäter det som man avser mäta”, generaliserbart innebär ”för vem/vilka gäller resultaten”, (Stukåt, 2005 s.125)

Reliabilitet, eller tillförlitlighet innebär att man har använt sig av rätt mätinstrument och att mätningarna är korrekt gjorda, enligt Stukåt (2005:4). Vi har valt att skriva ett arbete som behandlar demokrati, begreppet är en av de största hörnstenarna som behandlas i läroplanen Lpo 94 och Lpfö 98. Vi kan i dessa läroplaner läsa att de vilar på demokratins grund och att verksamheten skall utformas efter en demokratisk värdegrund. Då vi har använt oss av de grundläggande begreppen demokrati, inflytande och delaktighet i våra frågeformulär, borde detta vara begrepp som de flesta pedagoger är bekanta med och frågorna borde inte kunna missuppfattas. Samtliga pedagoger fick en dryg vecka på sig att svara på formulären, vilket gav dem tid att ytterligare reflektera kring begreppen och över hur de använder sig av dessa i sin verksamhet.

Tillsammans reflekterade och diskuterade vi mycket när vi läste respondenternas svar i frågeformuläret, vi tolkade och analyserade svaren. Genom detta anser vi att vi fått en bred bild av hur respondenterna beskriver att de arbetar med barns delaktighet och inflytande. Detta fick vi genom att vi valde få och öppna frågor där vi fick breda och informativa svar. Därför anser vi att vi har fått en god bild av vad vi ville undersöka och vidare anser vi att vår undersökning är tillförlitlig och giltig enligt ovanstående beskrivning.

4.6 Metoddiskussion

Vi vill under denna rubrik kort diskutera våra metoder. När vi utarbetade frågeformuläret diskuterade vi mycket kring hur vi skulle formulera frågorna till pedagogerna. Vi valde att använda oss av flera begrepp än bara demokrati i förskolan. Vi ansåg att demokrati är ett brett begrepp och vi vill avgränsa frågorna ytterligare. Alltså bestämde vi oss för att använda oss av ord som delaktighet och inflytande när vi skrev frågorna till pedagogerna. Frågorna blev åtstramade och rakare, såsom hur arbetar ni med barns delaktighet och inflytande. Vi kunde ha formulerat oss såhär, hur arbetar ni med demokrati i förskolan, vilket troligtvis skulle ha gett oss ett annat resultat. De frågor som vi skrev till respondenterna svarade på våra frågeställningar och dess syfte. Om vi hade ombett respondenterna att beskriva en situation kring barns delaktighet och inflytande i verksamheten, så hade vi troligtvis fått ett annat resultat, möjligtvis bredare och ytterligare djupgående.

Bortfallet av svar var något mindre än 50% vilket vi har diskuterat och analyserat kring möjliga orsaker. Vi har i våra diskussioner kommit fram till att det arbetar ett stort antal barnskötare på förskolorna som vi vände oss till. Vi fick endast svar ifrån en barnskötare som

arbetat i verksamheten i många år. Det stora antalet bortfall kan bero på att så få barnskötare valde att delta i vår enkätundersökning. Varför så få barnskötare svarade på frågeformulären kan vi enbart spekulera kring, då vår undersökning bygger på frågeformulär och inte intervjuer med möjlighet till följdfrågor. Genom att använda sig av intervjuer hade vi kanske fått svar från fler barnskötare, men undersökningen hade då inte blivit lika omfattande då vi av tidsbrist inte skulle kunna nå ut till lika många respondenter.

4.7 Etikregler

Innan vi inledde vårt arbete tog vi del av de etikregler som gäller för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, där de lyfter fram individskyddskravet och dess fyra konkretiserade huvudkrav. Informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

(<http://kursportal.student.gu.se/data/LAU350ht06/Kursmoment/etiska%20regler.pdf?ticket=ST-363742-pw3Fh0fjVVpGFx71vDWF>) (20061206)

Informationskravet innebär att den som forskar skall informera de som är berörda av forskningen, dess syfte. I vårt missivbrev till respondenterna beskrev vi vårt syfte med undersökningen.

Samtyckeskravet innebär att deltagarna i undersökningen har rätt att själva bestämma hur och när de medverkar i undersökningen. I vårt val av respondenter valde vi att lämna frågeformulären i förskolans personalrum vilket innebar att det fanns en valmöjlighet kring vilka som ville ingå i undersökningen eller inte.

Konfidentialitetskravet innebär att alla personer som ingår i en undersökning skall ges största möjliga konfidentialitet och deras personuppgifter skall förvaras så att obehöriga inte kan ta del av dem. I vårt missivbrev garanterade vi respondenternas anonymitet och frågeformuläret bestod inte av att respondenterna skulle uppge namn eller personuppgifter, vi bad endast om kön, antal år i yrket och utbildning.

Nyttjandekravet innebär att insamlat material endast får nyttjas till forskning. Vi har endast använt de insamlade frågeformulären för att kunna få svar till vår undersökning

5 Resultat

Under detta avsnitt presenteras våra tolkningar av insamlad data, angående hur pedagogerna arbetar med barnens delaktighet och inflytande. Vi visar även ett resultat av vilka begränsningar pedagogerna ser i arbetet med barnens delaktighet och inflytande.

I redovisningen av resultatet väljer vi att ibland referera direkt till vad respondenterna skrivit och genom att benämna dem med nummer garanterar vi respondenternas anonymitet.

5.1 Respondenternas syn på begreppen demokrati, inflytande och delaktighet.

Resultatet visar att en majoritet av pedagogerna hänvisar till sin verksamhet när de beskriver hur de ser på ovanstående begrepp. Resterande beskriver mer konkret begreppen och sätter ihop dem till samhälls- och världsbilden. Resultatet visar även att de tre begreppen demokrati, inflytande och delaktighet inte skiljs åt i beskrivningarna, utan pedagogerna ger uttryck för gemensamma beskrivningar. Nedan följer utdrag ur pedagogernas svar som visar på hur de knyter begreppen till verksamheten.

Att kunna påverka sin situation på förskolan varje dag.
(Pedagog 11)

Det är breda begrepp, men självklara att arbeta med utifrån läroplanens värdegrund, både i personalgruppen och med barnen.
(Pedagog 22)

Demokrati är enligt de flesta av respondenterna att allas röst är lika mycket värd och att barn ges möjligheter att ta egna initiativ. Det innebär frihet och en möjlighet att kunna göra egna val och bestämma i verksamheten.

...och då menar jag inte att de (barnen) får en möjlighet att välja om de vill ha röd eller blå mjölk till maten, utan att man försöker ha en mer tillåtande miljö som pedagog. Detta leder till att barnen tar viktiga och meningsfulla initiativ och att barnen känner detta och tar ansvar för olika händelser.
(Pedagog 26)

Demokrati har med medbestämmande att göra och att alla ska få en möjlighet att göra sin röst hörd. Det som någon säger räknas och betyder något. Demokrati innebär att man känner att man blir lyssnad på.

I en demokratisk miljö har man möjlighet att vara med och påverka sitt liv och sin vardag.
(Pedagog 6)

Alla skall få känna sig bekräftade, lyssnade till och behövda varje dag på förskolan.
(Pedagog 16)

Det innebär att man får en möjlighet att göra sin röst hörd – att man blir lyssnad på, samt att man får delta i de beslut som tas.
(Pedagog 4)

Demokrati är att alla får vara med och bestämma och att man märker att det går att påverka sin egen situation.

... barnen gör sina egna val utifrån deras intresse och kunskap och den vuxna ska rätta sig efter deras förslag, det är demokrati.
(Pedagog 2)

Vidare följer en redovisning av de pedagoger som ger uttryck för vad begreppen mer allmänt står för, dessa respondenter gör inte en tydlig koppling till förskolans verksamhet.

Rätten till medbestämmande. Rätten att påverka i samhället. Det innebär även rätten till att inte bli kränkt.
(Pedagog 2)

Allas lika värde. Vi är alla olika, men kan lyfta fram varandras olikheter som någonting positivt, en resurs!
(Pedagog 19)

Att som människa bli respekterad för den jag är.
(Pedagog 8)

5.1.1 Sammanfattning

Resultat enligt ovan visar på att pedagogerna är väl förtrogna med begreppen, demokrati, inflytande och delaktighet. Svaren liknar varandra och vissa ord är ständigt återkommande såsom värde, medbestämmande, respekt och integritet. Samtliga respondenter anser att demokrati innebär att alla får en möjlighet att göra sin röst hörd. Vikten av att kunna påverka sin egen situation, såväl barn som vuxen, tas upp vid ett flertal tillfällen. Ett flertal respondenter skriver om vikten av att få göra sin röst hörd, att bli lyssnad på och att få en möjlighet till att göra egna val

5.2 Hur beskriver pedagoger att de arbetar med barns inflytande och delaktighet?

I den här första delen av resultatet har vi valt att kategorisera svaren ifrån pedagogerna utifrån hur de beskriver att de arbetar med barnens delaktighet och inflytande.

Under den första kategorin finner vi svar ifrån pedagoger som *gör* barnen delaktiga i verksamheten. Under den andra kategorin visar vi hur pedagogerna beskriver att de *pratar med* barnen om delaktighet, inflytande och demokrati. Tredje och sista kategorin visar på hur pedagogerna beskriver hur de *reflekterar* kring sitt arbete med barnens delaktighet och inflytande.

5.2.1 Göra

Pedagogerna beskriver hur de genom sitt eget ett handlande i vardagen gör barnen delaktiga och låter dem ha inflytande och göra egna val. Pedagogerna i denna kategori har strategier för hur de kan göra barnen delaktiga.

Barnen kan göra egna val under dagen.
(Pedagog 3)

Vi bemöter barnens önskemål med respekt och bekräftar deras val.
(Pedagog 4)

Barnen väljer själva om de vill delta i en aktivitet eller inte. Vi tvingar inte någon att delta, utan vi försöker vara lyhörda på barnens åsikter.
(Pedagog 11)

Nyckelorden för dessa pedagoger är respekt, lyssnad på, intressen, önskemål och möjlighet till att göra egna val.

En pedagog beskriver hur de använder sig av något som de kallar ”lekgrupper”. Här får barnen fritt välja vem de ska leka med och vad de skall göra. Pedagogens roll vid dessa tillfällen är att finnas tillgänglig och att stödja barnen när det behövs. Samma pedagog beskriver även hur de använder sig av ansvarsuppgifter under veckan för att, som pedagogen beskriver, främja det demokratiska arbetet. Här får ett eller två barn under en veckas tid hjälpa till att duka, hämta mat, bjuda till bords m.m.

För att höja statusen bättre på sin ansvarsvecka får de lov att gemensamt välja mellanmålet på fredagen och bjuda kompisarna. Då har de några dagar på sig att planera tillsammans vad de skall äta, för att sedan eventuellt inhandla något tillsammans med en pedagog.

(Pedagog 2)

Även flera andra pedagoger tar upp bestämda dagar eller tidpunkter då barnen ges möjligheter att göra egna val och få inflytande.

En dag i veckan planerar vi pedagoger ingenting, utan vi låter barnen bestämma vad vi skall göra. Det är väldigt positivt för barnen, de kan leka ostört hela dagen vilket innebär att de blir lugnare och att de får en djupare lek med mindre konflikter.

(Pedagog 4)

På fredagarna har barnen möjlighet att välja aktivitet. Varsin gång får de välja i tur och ordning.

(Pedagog 29)

Barnen planerar en av veckans aktiviteter tillsammans med en pedagog. Övriga barn får sedan göra denna aktivitet vid det bestämda tillfället.

(Pedagog 14)

Några pedagoger beskriver även hur barnen får bestämma inom avdelningens ramar och struktur. De får exempelvis vara med och bestämma vilka böcker som skall läsas och vilket upprop de skall ha på samlingen. Nedan beskriver en pedagog hur det kan gå till då barnen är med och gör demokratiska val.

Vi delar ut en pensel var till varje barn och sedan lägger vi fram två olika böcker. Barnen får lägga sin pensel på den bok som de vill att vi ska läsa. Vi räknar vilken bok som har blivit störst och uppmärksammar barnen på att de har fått göra ett gemensamt val.

(Pedagog 6)

Två pedagoger skriver om att de intervjuar barnen på förskolan efter vissa aktiviteter, detta för att få reda på hur barnen upplevde aktiviteten. På det här sättet, menar pedagogerna, kan de rätta sig efter barnen och låter barnens åsikter styra den fortsatta planeringen. Barnen känner även att deras röst betyder något och att de vuxna lyssnar och bryr sig om deras åsikter.

Även den fria leken tas upp som tillfällen då två pedagoger beskriver att barnen får inflytande inom ramarna. Här menar pedagogerna att när det är fri lek bestämmer barnen själva vad de ska göra, men det finns regler att rätta sig efter även vid dessa tillfällen och förskolans ramar och struktur begränsar barnens val.

...om några barn vill gå ut på gården samtidigt som några vill måla med vattenfärg, de små barnen har liggvila och en annan pedagog har gått på rast, då kan inte alla barnen bestämma vad de skall göra på den fria leken.
(Pedagog 24)

5.2.2 Sammanfattning

De flesta respondenterna gav många konkreta förslag på hur de arbetar med demokrati. Många av dessa tillfällen var styrda till specifika aktiviteter som vid samlingen, vilan eller en bestämd veckodag. Det blir på så sätt, precis som några pedagoger beskrev, demokrati inom ramarna. Vi tolkar det som att det demokratiska arbetet är något som pedagogerna många gånger planerar till vissa aktiviteter och inte något som genomsyrar hela verksamheten. Några pedagoger beskrev dock att de intervjuade barnen för att kunna rätta sig efter deras intressen och åsikter då de skulle gå vidare med sin planering. Här tolkar vi det som att det finns en ambition att ta reda på hur barnen ser på olika aktiviteter för att låta barnens åsikter styra verksamheten i större utsträckning än enbart vid särskilda tillfällen.

5.2.3 Tala om

Under denna kategori visar vi hur respondenterna beskriver att de talar om demokrati med barnen. Några pedagoger beskriver hur de talar med barnen om begreppen demokrati, inflytande och delaktighet genom att använda sig av verktyg såsom handdockor och dramatiseringar. Genom att de låter barnen uppleva dramatiseringar och diskussioner anser pedagogerna att de arbetar med barnens inflytande och delaktighet. I dramatiseringarna och samlingarna vävs diskussioner med barnen in som en naturlig del av verksamheten.

Vi gör dramatiseringar där vi berör vad demokrati står för.
(Pedagog 20)

I samlingen pratar vi med barnen om att vi måste lyssna på varandra, både kamrater och fröknar.
Pedagog 13)

Handdockan hjälper oss att prata med barnen.
(Pedagog 17)

Vi har konkreta redskap såsom handdockor och utklädda pedagoger i vårt arbete med demokrati.
(Pedagog 25)

Vi har sagan som grund för lärande, barnen lär demokrati genom upplevelser som är hämtade ifrån sagan.
(Pedagog 2)

Våra handdockor spelar upp situationer för barnen där vi försöker visa på hur viktigt det är med respekt för varandra och att lyssna på varandra.
(Pedagog 22)

Några pedagoger beskriver att de medvetet uppmärksammar barnen då de själva får göra val. Detta gör de genom att aktivt använda sig av orden välja och bestämma.

Vi uppmärksammar barnen när de är med och bestämmer genom att ofta använda oss av orden välja och bestämma. Vi vill på det här sättet göra barnen medvetna om att de är med och bestämmer. Att de vågar ta egna meningsfulla initiativ.
(Pedagog 26)

En annan pedagog beskriver att de gör informella intervjuer med barnen för att ta reda på hur mycket de upplever att de får vara med och bestämma. Genom dessa intervjuer uppmärksammar de barnen på begreppet demokrati.

Vi gör informella intervjuer med barnen där vi får höra hur mycket inflytande de tycker att de har. Under dessa intervjuer frågar vi barnen hur de vill ha det och vad de vill göra på förskolan. Det som barnen berättar försöker vi sedan ta till oss och förändra så mycket som vi anser att ramarna tillåter.
(Pedagog 13)

5.2.4 Sammanfattning

Spridningen på respondenternas svar var ganska stor. Några skrev om att de talar med barnen om demokrati genom dramatiseringar. Detta tolkar vi som att pedagogerna vill *uppmärksamma* barnen på vad demokrati står för och hur demokrati uppstår och att pedagogerna här har en form av förmedlingspedagogik. De pedagoger som däremot beskriver hur de med hjälp av informella intervjuer frågar barnen hur mycket barnen själva upplever att de får bestämma, och de pedagoger som uppmärksammar barnen när de gör egna val genom att använda sig av orden välja och bestämma, gör istället barnen mer *delaktiga* i demokratiprocessen.

5.2.5 Reflektion

Pedagogernas svar under denna kategori handlar om hur de reflekterat kring barns inflytande och delaktighet. Ett tiotal pedagoger skriver att de ständigt arbetar med demokrati genom att ha en återkommande reflektion kring det. Förhållningssättet blir då en del som de reflekterat kring. Arbetslaget ses som en tillgång i öppna dialoger där de reflekterat tillsammans. Pedagogerna anger också att det handlar mycket om gränssättande, vilket innebär diskussioner i arbetslaget men även med föräldrar. Nedan följer citat som visar hur pedagogerna ger uttryck för att de reflekterat med sina kollegor.

Försöker göra oss själva medvetna om hur mycket inflytande barnen har i vardagen. En ständig reflektion om hur vi gör och varför vi gör som vi gör.
(Pedagog 7)

En ständig process som vi diskuterar varje dag i vardagssituationer, men också djupare vid APT- eller avdelningsmöten.
(Pedagog 11)

I vårt förhållningssätt, ständigt reflekterande kring var gränserna skall dras.
(Pedagog 5)

Mycket handlar om vårt förhållningssätt och att lyfta fram situationer i vardagen.
(Pedagog 27)

Vi diskuterar alltid kring olika gränsdragningar och dilemman på våra möten, såväl APT som veckomöten.
(Pedagog 6)

Reflektioner kring hur vi skall ställa det enskilda barnets behov och önsknings gentemot gruppens behov.
(Pedagog 8)

En pedagog beskriver hur de på hennes avdelning har personliga dagböcker där de dokumenterar och reflekterar kring arbetet med demokrati och inflytande. En annan pedagog skriver att den öppna dialogen de har i sitt arbetslag hjälper till vid reflektionen kring demokratiarbetet. Genom att pedagogerna kommunicerar med varandra kring begreppen demokrati, inflytande och delaktighet hålls dessa vid "liv".

Genom att ofta tala om demokrati påminns vi om att inte alltid säga "nej" när barnen frågar om något. Ibland vet jag inte ens varför jag säger "nej" istället för "ja". Men genom att tala ofta om det här med varandra blir jag påmind om att säga "ja" oftare.
(Pedagog 13)

Några pedagoger skriver att de försöker tänka på att ha en mer tillåtande attityd.

...försöker ta tillvara på barnens egna förslag utan att det blir en "låt gå pedagogik". Det är viktigt att vi tillåter barnen att göra egna val.
(Pedagog 26)

En annan pedagog skriver att hon strävar efter att barnen skall utveckla sin förmåga att uttrycka sina tankar och åsikter och därmed få en större möjlighet att påverka sin situation.

Som vuxen måste vi visa att det är lönt att påverka... Försöka ha ett barns perspektiv och fokusera på barns sätt att leva och vara.
(Pedagog 17)

Några pedagoger skriver att de reflekterar över barnens intressen då de planerar verksamheten, de försöker utgå från barnens intressen och önskemål. På en annan förskola skriver en pedagog att de i hennes arbetslag har valt att observera varandra vid exempelvis samlingen, för att på så sätt uppmärksamma sig själva på hur mycket inflytande och delaktighet de låter barnen ha.

5.2.6 Sammanfattning

Nyckelfras för dessa pedagoger är reflektera mycket och ständigt kring barns delaktighet och inflytande. Under denna kategori visar resultatet även på de dilemman som pedagogerna reflekterar kring. Alltså när de behöver ta ställning för det enskilda barnet eller för gruppen. Det som var gemensamt för många av respondenterna var att de önskade bli mer tillåtande mot barnen och att de i efterhand kan fråga sig själva varför det så ofta blir "nej" när barnen önskar något. Samtidigt talar några pedagoger om att de verkligen vill visa barnen att det lönar sig att framföra önskemål och att försöka påverka. Några andra pedagoger hade kommit lite längre i detta arbete genom att observera varandra, detta hjälper dem i reflektionen kring det demokratiska arbetet.

5.3 Faktorer som påverkar pedagogernas arbete med demokrati, inflytande och delaktighet

Under denna rubrik vill vi presentera resultatet av vilka faktorer som pedagogerna anser påverkar deras arbete med barns delaktighet och inflytande. Vi har valt att dela in faktorerna och beskriva dem ytterligare utifrån de svar pedagogerna har gett oss. Dessa områden är tid, miljö, personalledningen, föräldrar och förhållningssätt. Vi avslutar dessa områden med en gemensam sammanfattning och tolkning.

5.3.1 Tid

Denna faktor anser många pedagoger påverkar deras arbete med barnens delaktighet och inflytande. Pedagogerna beskriver hur de är begränsade när de skall lyssna på barnens önskemål och då räcker inte tiden för stunden till. Tiden är begränsad när de i samlingar skall lyssna på ett enskilt barns önskemål, när de samtidigt skall fånga de övriga i gruppens uppmärksamhet. Fasta tider för måltider och aktiviteter styr hur delaktiga barnen tillåts vara. Pedagogernas ger uttryck för ovanstående genom följande citat.

Att få tiden att räcka till, när vi behöver lyssna på barnens önskemål och förklaringar.
(Pedagog 11)

Tidsaspekten, det är svårt att hinna med att lyssna på barnen när det finns så många saker att göra. Blöjbyten, frukost, lunch, mellanmål, möten m.m.
(Pedagog 3)

Tid påverkar men det är vårt ansvar som pedagoger att skapa tid till varje barns önskningsar.
(Pedagog 17)

Att vi lägger tid... till situationer där barnen kan påverka.
Tid till att lyssna.
(Pedagog 28)

Tid att kunna förändra.
(Pedagog 7)

Många respondenter tog upp barngruppens storlek som en negativ faktor. Vid för stora grupper blir det svårt att hinna med att lyssna på varje barn, samt att låta varje barns röst bli hörd.

Med de stora grupperna som råder är det svårt att hinna med varje barn på förskolan. Ibland får man vara glad om man hinner prata något med varje barn.
(Pedagog 3)

En pedagog beskrev även sin och de övriga kollegornas raster som tidskrävande och hinder för barnens inflytande.

...självlklart måste vi ha rast, annars orkar vi ju inte med en hel arbetsdag. Men ibland önskar jag att vi kunde vara lite mer flexibla med tiderna. Det händer att barnen kommer med förslaget att de vill gå ut i skogen och samla något som de kan ha på vilan, men då säger vi oftast nej, för annars hinner inte alla vuxna gå på sina raster.
(Pedagog 12)

5.3.2 Miljön

Liksom tiden begränsar även denna faktor många pedagoger i deras arbete med barnens delaktighet och inflytande. I detta avsnitt kring miljön innefattas barngruppens storlek och beskaffenhet samt ute- och innemiljö på förskolan.

Hur barngruppen ser ut och dess storlek anger pedagogerna som en begränsande faktor. De menar att det stora antalet barn i grupperna gör att de inte kan låta barnen vara så delaktiga och ha inflytande över verksamheten som de önskar. Att de också har små barn tillsammans

med större barn är också en svårighet som de anger, då deras behov och önskemål ofta är så olika. Utemiljön på förskolan är utformad så att både stora och små skall kunna hitta saker där de kan utvecklas. Men ibland känner sig pedagogerna begränsade av att de yngsta barnen vill använda trappor och stegar som pedagogerna anser är direkt farliga för de yngsta, det blir svårt att tillmötesgå deras önsknings. Citaten nedan visar miljön som en begränsande faktor.

Antalet barn och barngruppens beskaffenhet.
(Pedagog 16)

Stora barngrupper!
(Pedagog 25)

Lättare med äldre barn, svårare med de yngsta som inte heller kan uttrycka sig verbalt.
(Pedagog 14)

Miljön och material passar bättre och lättare de äldre barnen.
(Pedagog 5)

Det är svårt när vi är ute för de minsta vill göra PRECIS samma saker som de äldre barnen, vilket vi inte kan tillmötesgå på grund av olycksrisk och de yngsta bör ha något att sträva efter.
(Pedagog 27)

De yngsta vill använda samma material som de äldre men de behärskar det inte riktigt då behöver vi styra upp.
(Pedagog 13)

Några pedagoger hävdar att miljön ofta främjar eller hindrar barnens möjligheter till att göra egna val. En pedagog skriver att de har valt att placera materialet på ett sådant sätt att så att alla barn skall kunna nå det och ta fram det själva. En annan pedagog skrev att de på hennes avdelning har tagit bort de klassiska namnen på de olika rummen på förskolan. Dockrummet benämns numera som gröna rummet, byggrummet har bytt namn till röda rummet o sv. Detta har personalen valt att göra för att inte i förväg bestämma vad barnen skall göra och leka med i de olika rummen. Genom att byta namn på de olika rummen har fler pojkar vågat sig in i dockrummet och fler flickor leker i byggrummet, beskriver pedagogen.

5.3.3 Personalledning

En del pedagoger skriver att personalledningens strategier och mål begränsar dem. De beskriver hur ledningen uttryckligen gör upp ramar för vad de skall arbeta med just nu och då får andra områden ge vika, skriver en del pedagoger.

Ledningen bestämmer vilka områden som vi skall ha i fokus under vissa tider och då blir andra områden lidande, exempelvis barnens delaktighet och inflytande.
(Pedagog 9)

Ledningens ramar och direktiv påverkar hur vi arbetar med barnen under vissa tider.
(Pedagog 28)

Ibland tappar vi fokus på barns delaktighet för att ledningen vill exempelvis att vi skall arbeta mycket med genusfrågor och observationer.
(Pedagog 2)

Aspekter som att personalen arbetar mot samma mål och har en verksamhetsplan med tydliga riktlinjer, tas upp av flera respondenter. Det är även viktigt, anser några pedagoger, med en tydlig ledning och en chef som anser att det är viktigt att arbeta med inflytande och delaktighet.

Att chefen låter den demokratiska processen ha sin gång och ger personalen möjlighet till delaktighet och inflytande.
(Pedagog 4)

Det demokratiska arbetssättet tar mycket tid, men ger ett mycket gott resultat. Det är viktigt att chefen låter denna process finnas på arbetsplatsen.
(Pedagog 27)

5.3.4 Föräldrar

Föräldrar nämns som en påverkande faktor av pedagogerna. Dessa pedagoger beskriver att föräldrarna har en dialog med pedagogerna kring den gemensamma fostran. Där det ibland förekommer meningsskiljaktigheter och då rör det ofta barnens medbestämmande och inflytande. Denna faktor förändras ständigt beroende på vilka föräldrar man har i gruppen och hur auktoritära de är. Pedagogerna beskriver det så här.

Föräldrar vill gärna vara med och bestämma vad barnen skall få bestämma på förskolan, det kan bli en konflikt men behöver inte bli det.
(Pedagog 2)

Föräldrar kommer ibland till oss och tycker att vi låter barnen få bestämma för mycket, exempelvis om barnet inte vill delta i en aktivitet, så kan föräldern sedan komma och ha en åsikt kring det.
(Pedagog 19)

5.3.5 Förhållningssätt

Några få pedagoger anger det egna förhållningssättet som en påverkande och begränsande faktor i arbetet med barnens delaktighet och inflytande. Exempel på hur detta ser ut följer nedan.

Vårt bemötande gentemot barnen har betydelse för hur mycket inflytande barnen får.
(Pedagog 26)

Vårt förhållningssätt kan begränsa vårt arbete med demokrati, om vi inte ständigt arbetar med hur vi bemöter barnen.
(Pedagog 12)

En del pedagoger bemöter inte barnen på ”rätt” sätt.
(Pedagog 23)

Förskoletraditionen och dess kultur påverkar detta arbete i högsta grad. Regelsystem som finns som tyvärr många vuxna ställer sig bakom. Allt detta försvårar och hindrar barnen till att ta egna initiativ.
(Pedagog 1)

Det finns många rutiner i verksamheten som många pedagoger skriver att de upplever som svåra att frångå. Dessa rutiner hindrar allt för stora utsvävningar, men inom ramarna för dessa rutiner kan alla vara med och påverka. En annan pedagog skriver att det måste finnas ramar och struktur inom förskolan, annars skulle inte verksamheten fungera.

5.3.6 Sammanfattning

De faktorer som pedagogerna skriver begränsar dem i deras arbete med barns delaktighet och inflytande är yttre faktorer som de inte själva kan påverka. Endast ett fåtal anger sitt eget förhållningssätt som en faktor. Det här tolkar vi som att pedagogerna har lättare att se de faktorer som de inte själva kan påverka medan de inte ser sitt egna förhållningssätt som en påverkande faktor, mer än i enskilda fall. I resultatet kan vi se att tiden är en betydande faktor som ständigt påverkar pedagogerna i deras arbete med barns delaktighet och inflytande. Vi kunde utläsa en viss frustration i respondenternas svar, där de ibland påpekade att de fanns så mycket de ville göra, men att tiden inte räcker till. Vi tolkar det som att alla deras fasta rutiner blir ett avbrott och en tidskrävande faktor, vilket gör att de inte hinner lyssna in barnen då de redan har en planering för hur samlingen skall vara och vilken tid pedagogerna skall ha rast. Att förskolan har en viss kultur med bestämd struktur och tradition försvårar också arbetet med barnens demokrati, inflytande och delaktighet. Det kan vara svårt att frångå vissa rutiner och några pedagoger skrev även att de kände att strukturen och ramarna är ett måste för att få verksamheten att fungera. Det här tolkar vi som att arbetet med demokrati, inflytande och delaktighet inte alltid är så lätt, det krävs ett förhållningssätt hos pedagogerna där man vågar frångå de fasta rutinerna ibland, det behövs även tydliga riktlinjer och ett fungerande arbetslag. Många respondenter beskrev även förskolechefens roll i detta arbete. De menar att det är viktigt att chefen ser arbetet med demokrati som viktigt och att det praktiseras demokrati även hos arbetsledningen.

6 Diskussion

6.1 Studiens resultat

Utifrån svaren från våra respondenter kan vi se att de flesta pedagogerna har en gemensam syn på vad begreppen demokrati, inflytande och delaktighet betyder för dem. Detta innebär att demokrati betyder, enligt respondenterna, att allas röst är lika mycket värd och att både barn och vuxna har rätt till att påverka sin vardag. Ett gemensamt ord för dessa begrepp är medbestämmande. När sedan pedagogerna beskriver hur de mer konkret arbetar med demokrati, skilde sig svaren från varandra desto mer. Vi tolkar det som att några få pedagoger har ett mer tillåtande förhållningssätt, där de låter barnen göra egna val under dagen och själva avgöra om de vill delta i olika aktiviteter. Dessa pedagoger frångår den fasta strukturen för att kunna tillmötesgå barnens önskemål. Majoriteten av respondenterna beskriver hur de vid bestämda tider, tillfällen och dagar låter barnen få inflytande. Genom att göra intervjuer och lyssna in barnen låter några pedagoger barnens intressen styra/påverka deras planering av verksamheten. Det här visar på en medvetenhet kring begreppen demokrati, inflytande och delaktighet och att pedagogerna strävar efter att låta barnen få mer inflytande, men däremot blir det inte ett arbetssätt som genomsyrar verksamheten och vardagen.

Resultatet visar på att det är få pedagoger som dagligen utgår från barnens intressen och önskemål, men de flesta reflekterar dock över det och arbetar med att försöka låta barnen få mer inflytande.

Vi har kunnat utläsa många faktorer ur svaren på frågeformulären som påverkar barnens möjligheter till inflytande. De främsta faktorerna är tid och fasta rutiner. Många pedagoger beskrev att det både var svårt och omöjligt att frångå den fasta strukturen på verksamheten, vilket resulterade i att det demokratiska arbetet blev styrt av pedagogerna till bestämda tillfällen och dagar. De stora barngrupperna gör, enligt många respondenter, att tiden inte räcker till. Det blir därför svårt att hinna tillmötesgå alla barns önskemål. Även faktorer som personalledning och arbetslag tas upp. Här menar några respondenter att det är viktigt att alla arbetar mot samma mål och att ledningen stöttar pedagogerna i detta arbete, samt att de låter det demokratiska arbetet ta tid. Vad som förvånade oss, var att så få pedagoger tog upp sitt egna och sina kollegors förhållningssätt som en främjande eller hindrande faktor till barnens möjligheter till inflytande. De respondenter som talade om sitt egna förhållningssätt gjorde det främst genom att reflektera över vad de i vissa situationer kunde ha gjort annorlunda. Många gånger kunde de säga nej till barnens önskemål, utan att egentligen veta varför de sa nej. Detta var inget som de främst kopplade till sitt egna förhållningssätt, utan mer något som de kopplade till tiden och barngruppens storlek.

Fortsatt under detta avsnitt har vi valt att dela upp diskussionen under olika rubriker och under dessa diskuterar vi vårt resultat i relation till tidigare genomförda studier.

6.2 Pedagogernas arbete med barnens delaktighet och inflytande

Metoderna för hur pedagogerna beskriver att de arbetar med barnens inflytande och delaktighet är många och en omfattande del i vårt resultat. Det vi kan se är att variationen kring metoderna är stor men vi kan ändå tolka vårt resultat som att pedagogerna låter barnen göra en mängd val under sin vardag på förskolan. Genom att barnen gör val som pedagogerna uppmärksammar, så anser pedagogerna att de gör barnen delaktiga i verksamheten. Vi håller med om att det gör barnen delaktiga i verksamheten, men de val som barnen gör är styrda av

pedagogerna, såsom när barnen får rösta demokratiskt om vilken bok de skall välja utifrån två böcker som pedagogen tidigare valt ut. Arnér och Tellgren (2006:1) kom i sin studie fram till att de gånger som barnen får göra egna val är i de situationer som de vuxna inte tycker är så viktiga. Vi kan utläsa utifrån svaren på våra frågeformulär att barnen får olika valmöjligheter av de vuxna, men det är inte många som beskriver att de låter barnen vara med och bestämma och att de ändrar på den planerade verksamheten om barnen visar sig intresserade för något annat. Vissa dagar väljer barnen en aktivitet som den övriga gruppen skall göra, tillsammans med en pedagog. Valmöjligheterna är begränsade till vissa dagar eller stunder som är styrda av pedagogerna. De val som barnen gör uppmärksammas och tydliggörs för barnen, vilket är bra för att visa på den demokratiska processen. Åberg m. fl. (2005) pekar på betydelsen av att barnen behöver få möjligheter till att samarbeta med andra och ta ansvar för sina egna handlingar för att så småningom förstå de demokratiska principerna.

Pedagogerna menar att barnen får göra val utifrån verksamhetens ramar. Dessa ramar tolkar vi som exempelvis många barn i barngruppen, vilket gör att inte varje barns önskemål kan tillgodoses. Vid dessa tillfällen ger pedagogerna bekräftelse till barnen. De vill visa barnen att de lyssnat på dem men att ramarna för verksamheten styr. Forskningen som Johansson (2003:4) gjort visar också på denna respekt som pedagogerna visar barnen när de har svårt att ta hänsyn till varje individs önskemål och intressen. Fortsatt visar samma studie på att pedagoger ger barn skenbara val, för att de anser att barnen behöver öva sig eller intressera sig för något som pedagogerna anser lämpligt. Även Pramling Samuelsson och Sheridan (1999:5) argumenterar för denna metod där pedagogerna bör vara medvetna om vad de vill att barnen skall lära sig. Pedagogerna skall inte enbart utgå ifrån barnens intressen, men en del av det skall tas tillvara och dessutom bör pedagogerna försöka skapa ett intresse hos barnet i den riktningen som barnet bör utveckla en förståelse. Vi tror dock att pedagogerna bör arbeta med barnens intresseriktningar, alla barn är inte intresserade av samma sak samtidigt, man bör skynda långsamt och vänta in barnens intressen. Vi vill dock nämna att pedagogerna i förskolan strävar mot de mål som beskrivs i läroplanen, vilket gör att pedagogerna bör vara väl förtrogna med förskolans läroplan för att kunna skapa olika intresseriktningar hos barnen. Således utgör även denna del en av pedagogernas komplexiteter. Vårt resultat visar på att pedagogerna ger barnen en mängd valmöjligheter och dessa val utökas ständigt, vilket pedagogernas svar beskriver. Valen utökas och det är bra anser vi, men det bör inte stanna vid att barnen får göra en mängd val under sin tid i förskolan, vi önskar att verksamheten utformas utifrån barnens intressen. Genom observationer av barnen tror vi att pedagogerna kan göra djupa analyser av vad barnen är intresserade av och därefter tillsammans med barnen skapa aktiviteter. Elisabeth Arnér (2005:1) argumenterar för liknande tankegångar när hon beskriver att pedagogerna idag planerar och skapar en verksamhet som de tror är bra utifrån sina perspektiv på barn, vad är lämpligt och vad är olämpligt. Vidare anser hon att barnen behöver själva reflektera och fundera och pedagogerna behöver intressera sig ytterligare för barnen och deras intressen. Även Kennedy (1999:1) skriver om vikten om att se på barnen som kompetenta. Om man som pedagog anser att jag vet vad som är bäst för barnen och måste förmedla detta och utformar verksamheten efter de tankegångarna, ges inte barnen några möjligheter att tänka själva, ställa egna frågor och använda sin kompetens och fantasi.

6.3 Pedagogernas reflektioner kring barns delaktighet och inflytande

Pedagogernas reflektioner kring arbetet med barns delaktighet och inflytande har även det en omfattande del i vårt resultat. Vi har funnit att pedagogerna reflekterar mycket kring ovanstående ämne. Många av respondenterna i vår studie anser att demokrati har medbestämmande att göra. Vårt resultat visar att de funderar ensamma men också att de har

mycket diskussioner i sina arbetslag. Ibland använder de sina kollegor direkt vid situationerna med barnen, exempelvis pratar de högt med varandra ”varför sa jag nej till Stina?”, för att visa kollegorna att de har tänkt till i den uppkomna situationen. Det finns andra exempel från vår undersökning, där kollegor har loggböcker där de skriver och reflekterar för att sedan tillsammans diskutera sin dokumentation. Som tidigare nämnts så tolkar vi det som att pedagogerna i vår undersökning är bra på att reflektera, men vi har inte kunnat utläsa från svaren på frågeformulären att deras reflektioner leder till en förändring av deras förhållningssätt. Detta beror säkert till stor del på att förändring av förhållningssätt tar tid och att det finns traditioner i förskolan som tar tid att förändra. Vi har inte heller studerat detta genom observationer, så vi kan endast tolka vad pedagogerna beskriver i sina svar. En del respondenter beskriver att de på deras förskolor har kommit längre i sitt förändringsarbete och har till större del tagit del av nya forskningsresultat. Det är också viktigt att nämna att förskolorna behöver hitta verktyg för hur de skall förändra och hur det skall ske, om de vill förändra. I detta sammanhang har vi tagit del av hur Åberg och Taguchi (2005:4) beskriver deras verktyg kring förändringsarbetet - pedagogiska praktiken på en förskola. De använde sig av pedagogisk dokumentation, som innebar att pedagoger och barn skulle erövra en etisk medvetenhet, vilket i sin tur skulle leda fram till ett mer demokratiskt arbetssätt. Åberg och Taguchi (2005:4) skriver att pedagogerna bör ha ett reflekterande förhållningssätt, där de intar en medforskande roll istället för en förmedlande. Detta förhållningssätt är lämpligt när man vill utöka demokratin i förskolan och när pedagogerna skall lyssna på barnen, många gånger berättar pedagogerna mer än barnen har efterfrågat. Pedagogerna intar då en förmedlande roll. Vi har som tidigare nämnts funnit att en del av pedagogerna i vår undersökning börjat använda sig av liknande verktyg, pedagogisk dokumentation, alltså tror vi att de är på väg att förändra.

Resultatet har visat att pedagogerna kopplar barnens delaktighet till gränssättande. De beskriver att de önskar att det inte så ofta blir ”nej” till barnens önskemål. Denna del av resultatet visar på komplexiteten kring demokratin i förskolan. Vår studie visar att några pedagoger är i ett förändringsskede när de är där i tanken men inte i handling. På så sätt tolkar vi det som att de varje dag gör barnen mer delaktiga och då inte endast genom olika valmöjligheter utan att barnens intressen styr en del av verksamheten. Någon pedagog ger uttryck för att i framtiden vara mer flexibel kring traditioner på förskolan. Detta tolkar vi exempelvis som om alla mindre barnen aldrig har fått måla med färgpennor, bara med kritor, så bör de få prova. Därefter kan pedagogerna se och reflektera kring i hur det gick och vad målet för de yngsta barnen och deras skapande bör vara. I alla sådana här uppkomna situationer handlar det om att vara flexibel och våga prova nya vägar, vi tror att det är viktigt att man som pedagog reflekterar över för vems skull och varför man sätter upp regler. Åberg och Taguchi (2005:4) argumenterar också kring detta. Hon menar att man ständigt bör fråga sig själv och övriga kollegor om varför vi gör så och varför vi gör så. Genom att ställa sig dessa frågor tror vi att det blir lättare att säga ”ja” till barnens önskemål. Många gånger kanske man har regler bara för att det alltid har varit så, men genom att ha ett reflekterande förhållningssätt tror vi att man kan komma till insikt om att alla regler och rutiner som förskolan har kanske inte behövs.

6.4 Faktorerna som påverkar pedagogernas arbete

Resultatet av vår undersökning visar att pedagogerna beskriver att det är de yttre faktorerna som påverkar deras arbete med barnens delaktighet och inflytande i förskolan. Dessa yttre faktorer är alla av sådan karaktär att pedagogerna ser svårigheter att påverka dem,

pedagogerna kan endast omprioritera mellan dem. De yttre faktorerna är tid, miljö, personalledning och föräldrar. Utav dessa faktorer har vår undersökning visat att det är tid och miljö som är av avgörande betydelse. Pedagogerna känner sig begränsade av tiden. Tid att se och lyssna på varje enskilt barn, tid att förändra och att finna tiden där barnen kan påverka situationer. Dessa är alla tidsaspekter ur olika vinklar. Men vi vill stryka under att resultatet visar på en vilja att skapa tid för barnen, där pedagogerna ger uttryck för att det är deras ansvar att skapa tid till varje enskilt barn och de uttrycker en önskan att bli mera flexibla med raster och dylikt. Denna faktor är en spegling av vårt samhälle idag, vi uppger allt som oftast att vi har tidsbrist i vår vardag. Självklart speglar verksamheten i förskolan vårt samhälle, men vi ser ändå en vilja hos pedagogerna att hantera denna faktor i sammanhanget kring barnens delaktighet. Även pedagogerna i Johanssons (2003:9) studie ger uttryck för att känna sig begränsade av olika tidsaspekter. Genom att bli mer flexibel och låta förskoleverksamheten bli mindre styrd av allt för många i förväg bestämda aktiviteter, utan istället lyssna på barnens önskemål, tror vi att det som pedagog blir lättare att finna tid att låta barnen påverka olika situationer.

Miljön är nästa faktor som många pedagoger nämner som en påverkande faktor och då ofta i termer av stora barngrupper och åldersblandade grupper. Här skriver pedagogerna i undersökningen att de finner svårigheter att anpassa material till yngre och äldre barn, där de yngsta uttrycker stor nyfikenhet kring vad de större barnen gör. Detta resonemang stämmer även in på utemiljön där det är svårt att begränsa eller främja de yngres upptäckarlust. Frågor som ”när blir det farligt?” uppstår för pedagogerna. Miljön är svår att påverka men den går till viss del att förändra, frågan är bara hur och när? Här spelar naturligtvis barnsyn och traditioner en betydande roll. Vi tror att genom att pröva sig fram, beroende på vilka barn och deras karaktärer som finns i barngruppen för tillfället, kan ett utvecklingsarbete utformas. Det finns då en möjlighet för pedagogerna att ständigt ompröva sina beslut vartefter barnen och gruppen förändras. Det som fungerar i en barngrupp kanske inte fungerar i en annan. Processen blir så här, problemfråga – förändring, pröva – utvärdering, reflektion – ompröva osv. Det blir en process som pågår hela tiden.

Den faktor som tidigare forskning ofta har visat är av betydelse när det gäller barns delaktighet och inflytande, är pedagogernas förhållningssätt. Vår undersökning visar på att ett fåtal av de pedagoger som ingick i vår studie lyfter denna faktor som en påverkande del. Vi tror att detta beror på att det är lätt när man tittar på barnens möjligheter till inflytande och delaktighet att se de faktorer som man inte kan påverka själv och de faktorerna som begränsar arbetet. Alltså tid, miljö, chefer och föräldrar. Då glömmer kanske pedagogerna det som de kan påverka allra mest och som tidigare forskning har visat, deras egna förhållningssätt gentemot barnen. Detta osynliga redskap som pedagogerna använder sig av varje dag i verksamheten. Vi tror att, hur pedagogerna bemöter, talar till och lyssnar till barnen är avgörande för hur barnen upplever sin vardag på förskolan. Åberg och Taguchi (2005: 4) argumenterar för att om barnen skall veta och känna att de har en betydande och inflytelserik roll i verksamheten så bör de även få vara med och utforma den efter sina egna önskemål. Det talas ofta om tid och pengar då ett förändringsarbete skall ske, men efter att vi har tagit del av tidigare forskning, tror vi att den största och mest givande faktorn då det gäller hur mycket inflytande och delaktighet barnen får, är pedagogernas förhållningssätt och barnsyn. Vi vill avsluta vår diskussion med att åter citera Ann Åberg ” Jag kan välja en bild av barnet som kompetent och nyfiken och ha en tro på barnets inneboende förmågor och lust att lära. Men jag kan också välja att möta barnet med en annan bild” (2005, s. 59) det här citatet tycker vi visar på att pedagogens förhållningssätt och barnsyn avgör hur stor delaktighet och hur mycket inflytande barnen får. Om vi väljer att se på barnen som kompetenta och vågar

lyssna på dem och ge dem inflytande och intar en medforskande roll, gynnas det demokratiska arbetet mer än om vi ser oss själva som förmedlande pedagoger, som i förväg redan vet vad barnen behöver lära sig.

7 Förslag till fortsatt forskning

Då vår studie bygger på en enkätundersökning har vi inte kunnat ställa några följdfrågor till respondenterna. Det skulle vara intressant att forska vidare kring detta ämne genom djupgående intervjuer samt omfattande observationer. Vårt resultat visar på att arbetet med demokrati i förskolan skiljer sig från pedagog till pedagog, därav drar vi slutsatsen av att det finns oändligt många metoder kring hur pedagoger i förskolan kan arbeta med demokrati. Vår studie bygger endast på att pedagogerna beskriver hur de arbetar med barns inflytande och delaktighet. Den framtida forskningen skulle kunna bestå av omfattande observationer av pedagoger i verksamheten, där forskarna studerar vad pedagogerna *gör* i sitt demokratiarbete. De omfattande observationerna skulle kunna utformas likt Eva Johanssons senaste studie.

8 Referenser

- Arnér, Elisabeth & Tellgren, Britt (2006). *Barns syn på vuxna – att komma nära barns perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Bo & Svedner, Per Olov (2006). *Examensarbetet i lärarutbildningen. Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsföretaget i Uppsala AB.
- Johansson, Eva (2001). *Små barns etik*. Stockholm: Liber.
- Johansson, Eva (2003). *Möten för lärande. Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Stockholm: Fritzes.
- Kernell, Lars-Åke (2002). *Att finna balanser*. Lund: Studentlitteratur.
- Kennedy, Birgitta (1999). *Glasfåglar i molnen*. Stockholm: HLS Förlag.
- Lenz Taguchi, Hillevi (1997). *Varför pedagogisk dokumentation?* Stockholm: HLS Förlag
- Orlenius, Kennert (2001). *Värdegrunden – finns den?* Stockholm: Runa förlag.
- Patel, Runa & Davidsson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (1999). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2000). *Med demokrati som uppdrag*. Stockholm: Liber.
- Sommer, Dion (1997). *Barndomspsykologi. Utveckling i en förändrad värld*. Hässelby: Runa förlag.
- Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.
- Trost, Jan (1994). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsdepartementet (1998). *Lpfö98. Läroplan för förskolan*. Stockholm: Fritzes.
- Utrikesdepartementet (2002). *Konventionen om barnets rättigheter. Mänskliga rättigheter*. Stockholm: Press-, informations- och kulturenheten.
- Williams, Pia, Sheridan, Sonja & Pramling Samuelsson, Ingrid (2000). *Barns samlärande – en forskningsöversikt*. Stockholm: Liber.
- Vygotskij, Lev Semenovic (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.

Åberg, Ann & Lenz Taguchi, Hillevi (2005). *Lyssnandets pedagogik – etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. Stockholm: Liber.

Internet

Pedagogiska magasinet nr.3 (2005). Nilsson, Lennart. *Säg inte nej – säg ja*.

Hämtat 061124.

<http://www.pedagogiskamagasinet.net/main.asp?articleid=210699&categoryid=3694&articleoutputtemplateid=&articlestateid=2>

Sökord: fenomenologi.

Hämtat 061122.

www.infovoice.se/fou/Bok/10000025.htm

Etikregler.

Hämtat 061207.

<http://kursportal.student.gu.se/data/LAU350ht06/Kursmoment/etiska%20regler.pdf?ticket=ST-363742-pw3Fh0fjVVpGFx71vDWF>

Bilaga 1

Bästa pedagog i förskolan!

Vi är två studenter som läser på lärarutbildningen vid Göteborgs Universitet, med inriktning mot de tidigare åldrarna. Inom lärarutbildningen ingår en avslutande 10 poäng, examinationsuppsats, som vi nyligen har börjat arbeta med.

Uppsatsens syfte är att ta reda på hur man kan arbeta med barns inflytande och delaktighet i förskolan.

Vi önskar att Du som pedagog inom förskolan, såväl barnskötare som förskollärare, tar dig tid att svara på vårt bifogade frågeformulär. Använd gärna baksidan av frågeformuläret om de linjerade raderna inte räcker till. Därefter återlämnas det ifyllda frågeformuläret i svarskuvertet. Svarskuvertet hämtas in av oss studenter, senast 24 november 2006.

Din anonymitet garanteras av oss. Enskilda svar kommer alltså inte att redovisas. En hög svarsfrekvens är viktig för uppsatsens tillförlitlighet. Därför ber vi dig om hjälp genom att besvara frågeformuläret.

Önskar du ytterligare upplysningar om den aktuella uppsatsen eller frågeformuläret så får du gärna höra av dig till någon av oss uppsatsskrivare, på telefon eller mejl.

Lotta Forsberg
Tel.0707-227286
lotta72forsberg@hotmail.com

Nina Milton Haglund
Tel.0708-402796

Tack på förhand för din medverkan!

Bilaga 2

1. Vad innebär begreppen demokrati, inflytande och delaktighet för dig?

2. Vilka faktorer påverkar arbetet med demokrati, inflytande och delaktighet på er förskola/avdelning?

3. Vilka mål har ni kring arbetet med demokrati i förskolan?

4. Hur arbetar ni med begreppen demokrati, inflytande och delaktighet?

5. Dokumenterar ni arbetet med demokrati, inflytande och delaktighet?

I så fall hur?

Man

Kvinna

Utbildning: _____ Antal yrkesår: _____

